

Asia: VN/7050/2023

Luonnos valtakunnalliseksi nuorisotyön ja -politiikan ohjelmaksi (VANUPO) 2024-2027

Lausunnonantajan lausunto

Hallituksen nuorisopoliittiset tavoitteet ja toimenpiteet; Kori 1: Jokaiselle nuorelle polku eteenpäin

-

Hallituksen nuorisopoliittiset tavoitteet ja toimenpiteet; Kori 2: Monipuolista tietoa ja välineitä nuorten mielen hyvinvoinnin tukemiseen

-

Hallituksen nuorisopoliittiset tavoitteet ja toimenpiteet; Kori 3: Nuorten hyvinvointia tuetaan osallisuutta, yhteisöllisyyttä ja turvallisuutta vahvistamalla

-

Nuorisotyön ja -toiminnan tukemisen linjaukset

-

Painopisteet nuorisoalan valtakunnallisten osaamiskeskusten valtionapukelpoisuuden hyväksymiselle

-

Suomen kansalliset tavoitteet nuorisoalan eurooppalaiselle ja kansainväliselle toiminnalle

-

Muita näkemyksiä ohjelmasta

Kanuunan Johtamisen verkosto käyttää mahdollisuutensa lausua lausuntopalvelun kautta Valtakunnallisen nuorisotyön ja -politiikan ohjelmaluonnoksesta.

Lausujana Kanuuna-verkosto edustaa noin 80 % kunnallisesta nuorisotyöstä Suomessa ja suomalaisesta ammatillisesta nuorisotyöstäkin noin 70 % (ei sisällä seurakuntien nuorisotyötä).

Johtamisen verkoston jäsenenä on 30 suurimman suomalaisen kaupungin nuorisotyöstä vastaavat ja jokaiselta AVI-alueelta pienten kuntien keskuudestaan valitsevat edustajat varaedustajineen. Lausunnon lopussa on omanaan vielä pienten kuntien tuottama erillinen lisäys yhteiseen lausuntoon. Sen lisäksi, että verkostolaiset vastaavat kuntansa nuorisotyöstä kuntalaisille ja heidän demokraattisesti valitsemilleen kuntapäätäjille (nuorisotyö tuotetaan noin 85–90 % kuntien rahoituksella), edustajat ovat laajasti mukana nuorten hyvinvointityön ryhmissä ja rakenteissa niin kunnissaan kuin hyvinvointialueillakin. Kunnissa eri hallintokuntien välinen työ on luontevampaa ja sujuvampaa kuin mitä ministeriöiden välinen yhteistyö VANUPO-luonnoksen pohjalta lukijalle näyttäytyy.

Sisällön ja muodon haasteet

Kanuuna pahoittelee luonnoksen huonoa sisältöä ja esitysmuotoa, vaikka ymmärtää ohjelmaluonnoksen tekemisen monet haasteet. Vahvistamiset, tukemiset ja kannustamiset näyttäytyvät sanahelinänä ilman konkretiaa. Nuoret näyttäytyvät luonnoksessa ongelmallisina tukitoimien kohteina ja siinä ehkäistäänkin paljon pahaa ja edistetään vain vähän hyvää. Nuorten ongelmia ratkotaan ammattilaisten kesken, vanhemmat ja nuoren muut läheiset loistavat poissaolollaan. Suuret ja pienet nuorisopoliittiset ja -työlliset asiat sekoittuvat ja luonnos on vaikeasti luettava ja hahmotettava. Luonnoksesta ei löydetty punaista lankaa eikä linjausta, jota kohti nuorisopoliittisin ja -työllisin keinoin edettäisiin.

Nostoja kunnallisen nuorisotyön näkökulmasta

Kanuunan Johtamisen verkosto näkee selkeänä ongelmana sen, ettei sen asiantuntemusta ole hyödynnetty valmisteluvaiheessa. Kunnat vastaavat nuorten hyvinvoinnista. Vaikka nuorisotyö ei pienenä hallintokuntana luonnollisestikaan ole kunnan nuorten hyvinvoinnin ja hyvinvointityön päätoimija, on nuorisotyö ja nuorisotyöstä vastaavat vahvasti mukana nuorten hyvinvointityössä ja sen rakenteissa. Kunnallinen nuorisotyö on vahvasti myös nuorisopoliittinen toimija. VANUPO on laaja ohjelma ja on selvää, että sen valmistelussa tarvitaan laajasti osaamista, siksikin Johtamisen verkosto hämmästelee kunnallisen nuorisotyön osaamisen sulkemista ulos valmistelusta. Valtionhallinnossa tai muissa organisaatioissa ei ymmärrettävästi ole, eikä voikaan olla sitä osaamista, mitä Kanuuna-verkosto edustaa. Osallisuus ja sitoutuminen vahvistuu ja etenee mahdollistamalla ja ottamalla mukaan, puhutaan sitten nuorista tai kuntaorganisaatioista. Lausunrossamme keskitymmekin erityisesti omaan osaamis- ja vastuualueeseemme.

Kunnallinen nuorisotyö ja -politiikka näyttäytyy luonnoksessa valtionhallinnon ohjauksen kohteena tavalla, jota on vaikea ymmärtää. Esimerkkinä tästä vaikkapa lause ”Nuorisotyön pitkäjänteinen ja määrätietoinen kehittäminen edellyttää sekä paikallisen että valtakunnallisen tietopohjan vahvistamista. Tämän edellytyksenä on, että kunnat ottavat käyttöönsä maksuttoman nuDo-järjestelmän.” Lauseesta voi syntyä väärinkäsitys, että jokin järjestelmä on kehityksen edellytys tai että itsenäisen kunnan edellytetään ottavan jonkin tietyn, tässä tapauksessa erityisesti isommille

kaupungeille soveltumattoman tietojärjestelmän käyttöönsä. Kunnat päättävät aina tietojärjestelmistään itse.

Yleisestikin jää epäselväksi, mitä tiedolla ja tiedolla johtamisella tässä luonnoksessa tarkoitetaan eri yhteyksissä. Nuorista ja nuorten elinolosuhteista tarvitaan tietenkin tietoa yleisesti kaikkeen päätöksentekoon. Kunnallinen nuorisotyö kehittää kunnallista nuorisotyötä ja kunnat johtavat kehittämistyötä. Kunnat tietävät ja päättävät sen, mitä tietoa tarvitaan, miten tietoa hankitaan ja dokumentoidaan ja miksi. Kunnissa nuorisotyö tarvitsee tietoa nuorisotyön onnistumisesta kunnan sille antamiin tavoitteisiin pääsemisessä. Kunnallinen nuorisotyö on määritellyt laajasti työnsä nykytilan kuvauksen työmuotoineen ja menetelmineen nuorisotyön perussuunnitelman elin NUPSin tai vastaavien asiakirjojen kautta. Nuorisotyötä tehdään ja kehitetään tukemalla nuorten suhteita. Kunnat (ja laajemminkin koko yhteiskunta) tarvitsevat tietoa nuorilta siitä, miten kunnan nuorisotyö on onnistunut tukemaan nuoren itsenäistä kasvua, nuoren suhdetta toisiin nuoriin ja nuoren suhdetta luotettaviin aikuisiin. Kunnissa tarvitaan tietoa kuntalaisten mielikuvista nuorisotyöstä ja sen onnistumisesta. Koska kunta rahoittaa lähes kokonaan kunnallisen nuorisotyön, on tärkeää tietää kuntalaisten käsityksistä. Nuorisotyön laadusta puhuttaessa nuorisotyöntekijöiden oma arviointi yhdessä sovittujen kriteeristöjen mukaisesti on oleellista. Määrällisen tiedon keräämisessä tärkeintä on yhteisesti sovitut pelisäännöt, joita tarkastellaan isolla joukolla säännöllisesti. Tämä vahvistaa tiedon luotettavuutta ja vertailtavuutta. Tätä kuntien itse valitsemaa nuorisotyön arviointimallia ja laatutyötä on nyt päättyvällä kaudella kehitetty Kanuuna-verkostossa osaamiskeskusrahoituksella yhdessä kuntien kanssa ja tulokset ovat erittäin hyviä.

Kehittämäämme Kyllin hyvän nuorisotyön arviointipakettia tai sen osa-alueita hyödyntää jo yli 130 kuntaa Suomessa. Näissä kunnissa asuu 83 % suomalaisista alle 29-vuotiaista lapsista ja nuorista ja työskentelee yli 90 % kunnallisista nuorisotyöntekijöistä. Kun luonnoksessa kirjoitetaan ”...Opetus- ja kulttuuriministeriön käynnistää prosessin, jonka tavoitteena on kehittää ja vahvistaa kunnallisen perusnuorisotyön rakenteita, laatua ja tulosten tunnettuutta. Prosessi toteutetaan opetus- ja kulttuuriministeriön johdolla yhteistyössä kuntien, aluehallintovirastojen, perusnuorisotyön aluekoordinaattoreiden ja muiden toimijoiden kanssa...” niin tarkoittaako tämä sitä, että rahoitusta laitetaan johonkin uuteen arviointimalliin? Onko meillä todellakin rahaa ja yleisestikään resursseja vaihtaa lennosta muutaman vuoden välein kehittämiskohteita ja -malleja?

Kyllin hyvän nuorisotyön arviointimalli on käytössä laajasti. Päättyvän osaamiskeskuskauden aikana nuorilta on saatu eripuolilta Suomea yli 18 000 kyselyvastausta nuorisotyön onnistumisesta sen tavoitteiden toteuttamisessa. Tuhannet kuntalaiset, päättäjät, huoltajat ja yhteistyökumppanit ovat vastanneet mielikuvistaan nuorisotyöstä. Kymmenet kunnat ja alueet ovat ottaneet suhdeteoriaan pohjautuvan itsearviointikriteeristön käyttöönsä ja eri tavoin hankittua tietoa sovitetaan yhteen. Kuntien NUPSeissa ja vastaavissa asiakirjoissa määritellään kunnan nuorisotyö, sen nykytila, työmuodot ja menetelmät. Kuntien määritelmät nuorisotyöstään eivät vastaa VANUPO-luonnoksessa määriteltyä. Luonnoksessa kirjoitetaan ”... perusnuorisotyöllä tarkoitetaan tässä yhteydessä kunnissa toteutettavaa nuorisotyötä, joka on kaikille avointa ja helposti saavutettavissa olevaa toimintaa. Se on nuorten vapaa-aikaan sijoittuvaa toimintaa, jota toteutetaan muun muassa nuorisotiloilla avoimina iltoina ja pienryhmissä, tuottamalla erilaisia tapahtumia ja loma-aikoina järjestämällä maksutonta tai edullista toimintaa”. Voisiko VANUPO määritellä nuorisotyön kuten kunnat sen määrittelevät?

Kunnan ja kunnallisen peruspalvelun näkökulmasta kunnan itsensä rahoittaman työn alueellinen koordinointi näyttäytyy hämmentävänä, koska tällaista mallia ei ole minkään muun kunnallisen

palvelun kohdalla (esim. liikunta, kulttuuri, perusopetus, varhaiskasvatus). Miten tämä väliporras perustellaan vaikkapa kunnan muille toimijoille ja onko mallista tehty jonkinlaista arviointia? Valtion suurelta osin rahoittaman etsivän nuorisotyön ja työpajatoiminnan koordinaatiossahan on kyse hyvin eri asiasta, eikä sillä voine perustella kunnan omista lähtökohdista toteutettavan ja kunnan itse rahoittaman nuorisotyön koordinoitua. Ei myöskään ole syytä olettaa, että ainakaan seuraavan VANUPO-kauden aikana aluekoordinaatio yhtenäistyisi toimintamalliltaan ja kattavuudeltaan. Tällä hetkellä jollain alueilla ja/tai maakunnissa mallia toteutetaan enemmänkin kehittämishankkeen omaisesti niin, että alueen kunnat ovat päättäneet osallistumisestaan yhteiseen toimintaan (vrt. aiempi seutuyhteistyö/alueelliset kehittämishankkeet alueellisella kehittämisrahalla) ja jossain osissa Suomea taas kaikille tietyn alueen kunnille suunnattuna, osin melko hahmottomattomana toimintana, jossa valtio maksaa kuntien itse maksaman ja kuntien omista lähtökohdista toteutettavan nuorisotyön ”koordinaation” jonka tavoitteet ovat osin epäselviä ainakin Kanuunan Johtamisen verkostolle.

Kunnallisen nuorisotyön kehittäminen ja kehittyminen ei ole mahdollista alueellisesti. Se vaatii kaupunkien ja kuntien valtakunnallisia, niiden tarpeista koottuja eri teemoihin ja ajankohtaisiin ilmiöihin liittyviä ketteriä verkostoja ja yhteistyötä. Näitä valtakunnallisia verkostoja on Kunnallisen nuorisotyön osaamiskeskus Kanuunan piirissä toiminut aktiivisesti lukuisia. Näyttää siltä, että VANUPO ja OKM ei tunnista lainkaan kaupunkien ja kuntien tarpeita. Sen sijaan kehitetään alueelliseen koordinaatioon perustuvaa taloudellisesti raskasta himmeliä, joka ei palvele ainakaan kuntia eikä nuorisolan kehittämistä ja kehittymistä.

Ohjaamatoiminnan kehittämiselle toivotaan enemmän huomiota ja nuorisolähtöiseen tukemiseen tulee ottaa kantaa VANUPOssa. Myös nuorten ikäluokkien väheneminen ja sen vaikutukset tulee huomioida. Nyt niitä ei käsitellä mitenkään.

Ohjelmaluonnoksen toimenpiteille tai yleisille heitoille on mahdotonta lähteä miettimään indikaattoreita, kun perusta on arkeen istumatonta sanahelinää eikä vastaa kuntien todellisuutta.

Osaamiskeskukset

Koska luonnos ei selkeästi määrittele painopisteitä valtakunnallisille osaamiskeskuksille on niistä lausuminen hankalaa. Miten ja millä asiantuntemuksella ja päätöksentekoprosessilla päätetään painopisteistä? Vaikka osaamiskeskuskaudet ovat nelivuotisia, kannattaa jatkuvuus huomioida kausissa, tehtävissä ja niiden jatkokehittämisissä, vaikka hallitusohjelman painotuksien pohjalta ohjelma rakennetaankin. Tällaisenaan osaamiskeskustoiminnassa tuhlataan resursseja.

Koska osaamiskeskukset ovat OKM:n strategisen ohjauksen väline, tulisi ohjaukseen, niin laatuun, määrään kuin yhdenvertaisuuteen kiinnittää erityistä huomiota. Toimintaa ja tuloksia tulee arvioida annettujen tavoitteiden ja ohjauksen, niiden laadun ja määrän kanssa käsikkäin. Ohjauksen takana täytyy olla paljon osaamista ja myös resurssia. Hallinnon delegoiminen ministeriöltä osaamiskeskusten päätoteuttajille ei ole kestävä ratkaisu. Jos ja kun osaamiskeskukset ovat vahva ohjauksen väline, tulisi niiden toimintaa ja toimintaedellytyksiä ennakoita ja mahdollistaa yhdenvertainen mahdollisuus hakea osaamiskeskustoimijaksi. Nyt malli suosii alan näkökulmasta isoja valtion rahoituksella toimivia organisaatioita, joiden perustoiminnan rinnalla

osaamiskeskustoiminta on vain yksi osa, ja joille pitkätkään katkot toiminnassa eivät ole toiminnan tai henkilöresurssien osalta suuri ongelma. Toisaalta säilyttämällä nykyisin mallin ministeriö voi todellakin ohjata hakijoita, jos se on tarkoitus! Toivottavasti valitettavan myöhässä toteutettavan ulkopuolisen arvioinnin tuloksia voidaan hyödyntää jatkossa.

Nuorten hyvinvoinnin edistäminen nuorisotyön keinoin ja nuorten hyvinvointityön johtamisen tuki ovat teemoja, joiden osalta kannattaa muistaa, että kunnat vastaavat nuorten hyvinvoinnista ja kunnalliset nuorisotyöntekijät ovat ehdottomasti suurin nuorisotyön toimija ja kunnat suurin nuorisotyöntekijöiden työnantaja. Työnantajaa edustaa kunnan nuorisotyöstä vastaava useimmiten myös esihenkilönä. Nämä kunnissa nuorisotyöstä vastaavat ovat vahvasti mukana myös kuntansa hyvinvointityössä. Kunnat, kuntien nuorisotyöstä vastaavat ja nuorisotyöntekijät ovat parhaita oman työnsä kehittäjiä ja parhaita myös valitsemaan tarvittaessa asiantuntijat ja vertaisryhmät oman työnsä kehittämiseksi.

Kanuunan pienten kuntien edustajien kommentit VANUPO-luonnoksesta sekä yleisesti Kanuunan merkityksestä

Pienet kunnat ovat valinneet keskuudestaan valtakunnallisesti omat edustajansa ja heille varahenkilöt Kanuunan Johtamisen verkostoon. Malli pienten kuntien AVI-alueittaisista edustajista luotiin edelleen kehitettäväksi ensimmäisellä osaamiskeskuskaudella 2018 ja nykyiset edustajat on valittu yhteistyössä aluekoordinaation kanssa. Edustajiston tarkoituksena on vahvistaa pienten kuntien nuorisotyön erityispiirteiden huomioimista Kanuunan toiminnassa. Edustajilla on ollut myös oma vertaisryhmänsä, joka on kokoontunut noin kahden kuukauden välein. Vertaistapaamisissa jaetaan nuorisotyön arkea pienen kunnan nuorisotyön johtamisen näkökulmasta ja tehdään yhteiskehittämistä tarpeen mukaan. Edustajat nostavat pienten kuntien ajankohtaisia aiheita ja teemoja käsittelyyn myös Kanuunan Johtamisen verkostossa. Edustajien lisäksi Kanuuna on tarjonnut verkoston pienten kuntien nuorisotyöntekijöille roolista riippumatta. Se on yksi aktiivisimmista Kanuunan verkostoista.

Kanuunan Pienten kuntien edustajien ryhmän onnistunut tarkoitus sen jäsenille ja yleisesti pienille kunnille on ollut jaettu asiantuntijuus sekä yhteiskehittämisen mahdollisuus valtakunnallisesti. Mikään muu taho ei mahdollista samankaltaista valtakunnallista ammatillista foorumia ja sen katoaminen huolestuttaa. Aluekoordinaatio ei pysty vastaamaan valtakunnallisesta kehittämistyöstä, koska se kiinnittyy liikaa yhteen alueeseen. Kunnat ovat itsenäisiä toimijoita, eikä aluekoordinaatiota koeta objektiivisena suhteessa niihin, kuten Kanuuna valtakunnallisesti on ollut. Kanuunan kautta kunnat kehittävät itse kunnallista nuorisotyötä, millä muilla mandaateilla kunnissa edes voitaisiin toimia?

Pienten kuntien edustajat kokevat, että VANUPO-luonnos on monessa suhteessa ristiriitainen liittyen esimerkiksi ikähaarukkaan, joka luonnoksessa ja nuorisolakiin peilaten vaihtelee. Termit ja kieli on myös hyvin sekavaa. Luonnos ei myöskään ota huomioon pienten ja harvaan asuttujen kuntien erityispiirteitä, tarkoittaen erityisesti nuorten palveluiden yhdenvertaisuutta ja saavutettavuutta Suomessa.

Kanuunan Pienten kuntien oma verkosto sekä muut Kanuunan verkostot erilaisine materiaaleineen tarjoavat arvokkaita työkaluja ja mahdollisuuksia oman työn kehittämiseen kunnallisessa nuorisotyössä. Moninainen tieto ja vertaistuki on ollut Kanuunan verkostoissa ja toiminnassa

saavutettavaa maantieteellisestä sijainnista tai kunnan koosta riippumatta. Miten tämän käy, jos Kanuunaa ei enää ole?

Lyhytjänteinen poukkoilu osaamiskeskusten suhteen hankaloittaa pitkäjänteistä työskentelyä. Pienten kuntien edustajat ovat vahvasti sitä mieltä, että kunnallisella nuorisotyöllä tulisi olla jatkossakin oma osaamiskeskus, jonka sisälle olisi järkevää koota kaikki kunnallisen nuorisotyön työmuodot.

Tämän erillisen kommentoinnin allekirjoittajat ovat pienissä kunnissa nuorisotyöstä vastaavia. Heidät on valittu AVI-alueiden mukaisesti pienten kuntien edustajiksi tai varaedustajiksi Kanuunan Johtamisen verkostoon.

Allekirjoittaneet pienten kuntien edustajat 2023–2024

Anitta Jaakola, Ranua, Lappi

Eija Järvenpää, Suomussalmi, Pohjois-Suomi

Mirja Karppanen, Kaarina, Lounais-Suomi

Sami Niskanen, Pyhtää, Etelä-Suomi

Moona Rätty, Juupajoki, Länsi- ja Sisä-Suomi

Virpi Tuovinen, Puumala, Itä-Suomi

Allekirjoittaneet varaedustajat 2023–2024

Eetu Aaltonen, Merikarvia, Lounais-Suomi

Tiina Höylä-Männistö, Pietarsaari, Länsi- ja Sisä Suomi

Heidi Pouttu, Muonio, Lappi

Lassi Puodinketo, Hollola, Etelä-Suomi

Mika Turkka, Pielavesi, Itä-Suomi

Soanjärvi Katariina
Jyväskylän kaupunki/ nuorisopalvelut

Lappalainen Suvi
Kanuuna-verkosto - Kanuunan Johtamisen verkosto

